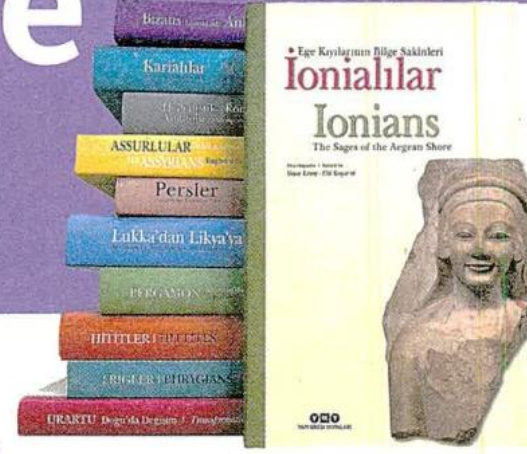

'Ege'nin bilge sakinleri'

Anadolu Uygarlıkları Serisi'nin 11. kitabı "İonialılar: Ege Kıyıları Bilge Sakinleri", 28 kapsamlı makale ile 2600 yıl öncesini aydınlatarak okurları İonia'da bir güne davet ediyor

Seray Şahinler | seray.sahinler@milliyet.com.tr

"Ey İonia toprağı, hâlâ severler hepsi seni, ruhları hâlâ seni anımsar."

Yunan şair Kavafis 1911'de kaleme aldığı şiirde İonia'ya bu dizelerle selam duruyor.

Tarihi M.Ö. 1200'lere uzanan İonia, Ege kıyılarındaki en büyük topluluklardan biriydi. Herodot'a göre, Ege'deki Samos (Sisam) ve Khios (Sakız) adaları dâhil olmak üzere İzmir'in kuzeyindeki Phokaia'dan (Foça/İzmir) güneydeki Miletos'a (Milet/Aydın) kadar Batı Anadolu kıyısı boyunca toplam 12 şehir kurdular. Tarihi kaynaklarda "Doğu Yunanlar" olarak anılıyorlardı. Fakat zamanla yapılan bilimsel ve arkeolojik çalışmalar, Yunan

kültürünün ve Batı medeniyetlerinin birçok yönünün kaynağının İonia'daki süreçle ilişkili olduğunu ortaya koydu. İonia, Batı'yı kültürel ve ekonomik alanlarda çok etkilemişti. İhtişamlı tapınaklarıyla meşhur İonia'nın anıtsal mimarideki denemeleri Güney İtalya'ya ve Fransa'ya kadar ulaştı. Lidyalıların icat ettiği madeni paranın kullanım alışkanlığının baş aktörü yine İonialılardı.

Tüpraş ve Yapı Kredi Yayınları iş birliğiyle hazırlanan Anadolu Uygarlıkları Serisi'nin yeni kitabı "İonialılar: Ege Kıyıları Bilge Sakinleri" işte bu köklü medeniyete ışık tutuyor. Serinin 11. kitabı, İonia'nın Prehistorik Dönemi'nden

başlayarak Büyük İskender'in Doğu Seferi'yle sonlanan süre zarfındaki "arkeolojik kimliği"ni mercek altına alıyor. Bu kapsamda mimari, plastik sanatlar, kentleşme, adetler, ritüeller, edebiyat, felsefe, sanat anlayışı, Türk ve yabancı ekipten oluşan 28 akademisyen tarafından kapsamlı bir şekilde incelenmiş.

İlk keşifler

Hikâye en başa sarıyor ve İonia Bölgesi'nin coğrafi oluşum sürecine, yer hareketlerine kadar gidiyor. Ardından kentleşmeye, merkezileşmeye ve ticaret ağına uzanan yol inceleniyor.

Arkeolojinin bir bilim olarak ortaya çıkışı

Miletos Tiyatrosu. Antik Yunan medeniyetinin bilimde ilerlemesi Miletos ekolu ile başlamıştır.

İonialı taht taşıyıcılar. Persepolis'teki Apadana merdiveninden bir kabartma.

19. yüzyıla tarihlense de İonia'da zaman yine geriye doğru işliyor. Tuğba Tanyeri Erdemir'in "18. Yüzyılda İonia'yı Araştırmak: 1764-176 İonia Keşif Gezisi" başlıklı yazısında aktardığına göre 1764'te Richard Chandler, Nicholas Revett ve Williams Pars isimli üç İngiliz, İonia'nın antik topografyasını, kentlerini, harabelerini, mimarisini ve yazıtlarını araştırmak üzere görevlendirilmiş. Bu gezi, bölgenin geçmişinin kalıntılarını araştırmak ve belgelemek için yapılan ilk bilimsel çalışma olarak tarihe geçiyor. Ve Avrupa'da uygarlıkların köküne inmek isteyen araştırmacılar için öncü bir çalışma oluyor.

Kitap, belki de bu üç araştırmacının öncülüğünde başlayarak bugüne dek uzanan bütün sürecin bir dökümü. Zira "İonialılar", günümüzden yaklaşık 2600 yıl öncesine denk gelen İonia Bölgesi'nin tarih öncesi çağlarını da kapsayan "derin" tarihe ışık tutuyor. Arkaik Dönem'de İonia Paleocoğrafyası, kent devletleri, deniz aşırı bölgelerdeki, Karadeniz'deki, Pers egemenliği altındaki İonialılar ve Geç Klasik Dönem'de İonia gibi konuları, bilimsel araştırmalar ve disiplinlerarası referanslarla inceliyor.

Khios'ta (Sakız Adası) bulunan, "chalice" adı verilen bir tür kadeh.

Sanatın beşiği

İonia, güzel kentleri, zenginliği, erken dönem felsefesi, şiiri ve sanatı ile ün kazanmış, Arkaik Dönem'de Yunan dünyasının entelektüel merkezlerinden biriydi. Kitapta yer alan makaleler de kentin mimari, sosyal, siyasal ve kültürel olarak nasıl "inşa edildiğini" aktarıyor. Ölü gömme geleneklerinden beslenme alışkanlıklarına kadar bütün şehirlerdeki günlük yaşamın izi sürülüyor ve okurlar deyim yerindeyse "İonia'da bir güne" davet ediliyor.

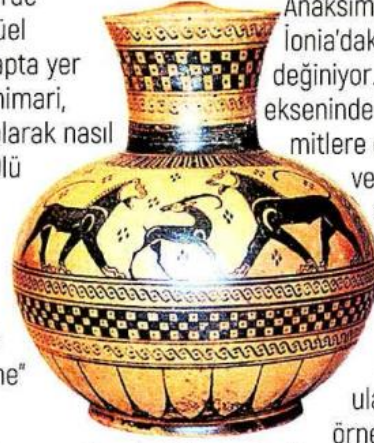
Felsefenin öncüleri

Kitabın en ilgi çeken bölümlerinden biri "İonia'da Kültür Sanat". Edebiyattan felsefi düşünceye heykeltıraşlardan seramik ve vazo boyamacılığına kadar İonialıların kültür dünyasına hayran olmamak elde değil. Edebiyat da İonia kültürünün temellerinde. Geçmiş destan şiirine dayansa da farklı vezin türlerinin kendilerine has icraları

var. Kendi kimliğini bulmuş bir şiir yapısından söz etmek mümkün. Dünya edebiyat tarihi de her zaman bu şiirlere atıfla başlar. August Wolf'un 1795'te kullandığı "Homerosçu Dizeler" tabiri ekseninde Kallinos, Mimnermos, Ksenophanes, Anakreon, Hipponaks gibi şairler kitapta inceleniyor.

İonia, felsefenin birçok kuramcısının ana yurdu. Andrew Gregory, "İonia'da Erken Dönem'de Felsefi Düşünce" yazısında Batı felsefesinin

kökününin M.Ö. 6. yüzyılda İonia Bölgesi'ne ve Türkiye'nin batı kıyısında bir liman kenti olan Miletos'a dayandığını söylüyor. Felsefenin öncüleri Thales, Anaksimandros, Anaksimenes ve Heraklitos'un İonia'daki yerine ve önemine değiniyor. Gregory, bu felsefeciler ekseninde küçük bir grubun başlattığı mitlere dayalı düşüncenin reddini ve sorgulamanın bileşenlerini analiz ediyor.

Güney İonia'da yaban keçisi figürleri işlenmiş bir vazo.

Büyüleyici heykeller

Antik kentlerin günümüze ulaşan en somut, en güzel örnekleri heykeller kuşkusuz. İonia da heykelerde oldukça bereketli bir yer. Arkaik ve

Klasik Dönem, yani yaklaşık M.Ö. 730-350 yılları arasındaki atölyeler, bölgenin ne denli zengin bir üretime sahip olduğunu yansıtıyor. Özellikle büyük, bağımsız heykeller; kabartmalar ve stellerden oluşan geniş bir külliyat çıkıyor karşımıza. Anja Slawich ile Vera Sichelschmidt, bölgedeki heykellerin istisnai bir çeşitliliğe sahip olduğuna dikkat çekiyor. İonia'da genel olarak koreler [ayakta duran genç kızlar] ve kouroslar [çıplak genç

erkekler], oturur pozisyonda kadın ve erkek figürleri, yaslanan erkekler, aslanlar ve sfenkslerin çeşitliliğine dikkat çekiliyor. İnsan, hayvan, farklı yaratık tasvirleri ve öyküler ise bu heykellerin en iyi korunanları arasında. Kitapta yer alan "heykeltıraşlık" bölümü görsel açıdan da oldukça zengin.

M.Ö. 580 tarihli Samos Heraionu'ndan mermer kouros, Kazartep'e'de (Milet) bulunan tahtta oturan mermer kadın figürü,

Panormos'tan (Didim) aslan heykeli dönemini en iyi şekilde yansıtıyor. Fakat bütün bu güzellikler, eserlerin Yunanistan, British Museum ve Berlin'de sergilendiği açıklamasının verdiği acıyı hafifletemiyor.

İonia, tarihteki gücünü özgür ve özgün yapısından alıyor. "Ege Kıyıları'nın Bilge Sakinleri", bu anlatıyı başarıyla temsil eden bir isim. Ege'nin bilge sakinleri, günlük yaşamlarından üretimlerine, felsefeden bilime kadar öncü çalışmalarını bugüne fisıldıyor. Kitaptaki Türkçe ve İngilizce yazılar her ne kadar akademik birer makale olsa da diliyle ve akışıyla sanatseverlere, arkeoloji ve tarih meraklılarına keyifli bir İonia gezisi vadediyor. "Bilge sakinler" sizi bekliyor...

Miletos'tan örtülü iki kadının betimlediği stel. (Berlin Staatliche Museen)

Bilim, sanat ve felsefe zenginliği

M.Ö. 1200 yılında Batı Anadolu'da kurulan İonia Uygarlığı, 12 ayrı şehir devletinden oluşuyordu. İonia, ticaret yollarının bitiş noktasında bulunması, tarım ve deniz ticareti sayesinde kısa sürede zenginleşti ve Anadolu'nun en gelişmiş uygarlığı oldu. Marmara ve Karadeniz kıyılarında pek çok koloni kurdular ve denizcilik ile tarımda büyük gelişme katettiler. Önemli bilim insanlarının yetişmesine uygun hür ve bilimsel düşünceyi desteklediler. Tıpta

Hipokrat, tarihte Herodot, felsefede Diyojen, matematikte Pisagor, Thales gibi bilim insanları İonia'da yetişti. M.Ö. 546'da ilk Pers devleti Ahemeniş İmparatorluğu egemenliğine giren İonia, M.Ö. 502-496 yıllarındaki İonia Ayaklanması'ndan sonra yıkıma uğradı. M.Ö. 133'ten sonra Efes ve Milet, Roma İmparatorluğu'nun "Asia" eyaletinin önemli kentleri olarak yeniden kalkınsalar da eski gücüne hiçbir zaman kavuşamadı.